

ERLAND KIØSTERUD, FOTO © TRULS LIE

Jeget kan være et apemenneske i trærne, en byborger i middelalderen, en uteligger i en moderne storby, en flyktning eller en kapitaleier i et internasjonalt konsern.

Forsøk på å ta det hele innover seg

Erland Kiøsterud:
Sulten og skjønnheten
Oktober, 2016

I Erland Kiøsteruds *Sulten og skjønnheten* føler jeget seg frem langs bruddflatene i en istykkerslått verden, på jakt etter noe som kan hele den.

LIVETS SÅRBARHET OG VOLDEN

ANDERS DUNKER

Erland Kiøsteruds siste tekstsamling er essays i ordets rette forstand; en serie *forsøk* på å beskrive og forså noe. Dette «noe» sirkles inn gjennom tittelbegrepene *sulten og skjønnheten*, men også begrepet om *stillheten*, som går igjen som et refreng gjennom denne lille, modige boken.

Tanke og følelse. Det forfatteren undersøker, er imidlertid ikke disse begrepene i og for seg; nøkkelordene er innganger og åpninger for å gripe fatt i et større tema. Han undersøker livet som sådant, enkeltmenneskets møte med verden. Menneskelivet kunne kanskje sees ut fra fortidens visdom, som et evig gjentatt drama der den enkelte finner plass i en større helhet – i fellesskapet og naturen. Men Kiøsteruds utgangspunkt er at både fellesskapet og naturen har mistet det siste av sin gamle tilforlattelighet.

Verdensproblemerne slik vi kjenner dem fra media – flyktningkrise, overvåkningspolitikk, systematisk vold og miljøproblemer – blir ikke behandlet som politiske problemer, men som eksistensielle utfordringer. På ett nivå er teksten en pan-

oramisk gjennomtenkning av menneskets situasjon i vår tid. Dypere sett er denne gjennomtenkningen ledsaget av en *gjennomføling* – og her ligger essayenes styrke.

Naken. Kiøsterud velger konsekvent å gå situasjonen i møte så naken og ærlig som mulig. Han er «tynnhudet, veldig tynnhudet». Dette sårbare jeget føler seg frem langs bruddflatene i et verdensbilde som på et vis har gått i stykker. Det eksistensielle ubehaget ligger nært religiøse følelser av fortapelse og lengsel etter frelse. Utgangspunktet er en følelse av at en opprinnelig harmoni har gått tapt. Følgen blir et forsøk på å avfinne seg med tapet – men også en lengsel etter å gjenopprette harmonien. Underveis verger Kiøsterud seg omhyggelig mot nye og trøstende illusjoner. Men enda viktigere blir det å unngå å søke tilflukt i kynisme og avstumpet desillusjon; en resignert aksept av det uakseptable. Et utslag av dette er at han også unngår enhver form for distansert ironi eller blasert-het: Teksten er kompromissløst ærlig og alvorlig.

Stillheten. De typiske moderne problemene var forbundet med en verdikrise som fulgte av at religionen og tradisjonen ble diskreditert. Dertil kommer mer postmoderne og senmoderne problemer: Ikke bare den bakovervendte tradisjonens fortellinger, men også fortellingen om fremskrittet har mistet troverdigheten. Stillheten griper om seg. Naturbegrepet fremstår også som en konstruksjon: Naturen er ikke lenger en harmonisk helhet eller en trygg ramme om menneskets liv. Den viser seg ofte som fremmed og knusende likegyldig. Andre ganger fremstår den like skjør og sårbar som oss selv, eller som en råskap i oss som vi ikke kan stå for. Vi gjennomskuer historiene vi pleide å fortelle for å rettferdiggjøre oss selv overfor andre skadelidende parter. Det finnes ikke lenger noen troverdig unnskyldning: menneskets potensiale for vold, destruktivitet og ufølsomhet for andres lidelse griner en i øynene. Menneskets «sult», den grunnleggende og vitale livsappetitten risikerer å gjøre oss

til monstre. Samtidig føler vi oss ofte hjelpeløse, som en slags «skyldløse dyr» som lider under omstendigheter utenfor vår egen kontroll.

Stilbrudd. Bak Kiøsteruds overveielser kan leseren ane figurer som Schopenhauer (den blinde livsviljen) og Nietzsche (forsøket på å bejæe livet til tross for lidelsen), men kanskje også slektskap med andre tenkere som Martin Heidegger (å skåne og la ting være), Giorgio Agamben (det nakne livet) og René Girard (rivaliseringen og det tomme begjæret). Likevel unngår Kiøsterud konsekvent å nevne akademiske -ismer, og refererer sjelden til andre tenkere. Resultatet er en filosofisk prosa som er sanselig og konkret – som langt på vei lar tanker og følelser stå for egen regning.

Personlige fortellinger og en direkte uttrykksmåte gjør teksten klar og robust på sitt beste. Likevel må leseren til tider snuble seg gjennom noen påfallende stilbrudd mens teksten springer over fra poetisk høystil til vitenskapelig terminologi og så plutselig videre til norske hverdagsfraser og mer journalistisk trivialprosa. Til Kiøsteruds forsvar kunne man si at verden slett ikke er stilren – en gjennomgang av totalsituasjonen må romme både morgenkaffen, mytologiske erinnyer, idrettslaget, evolusjonen og hjertets sult etter skjønnhet.

Naturen er ikke lenger en harmonisk helhet eller en trygg ramme om menneskets liv. Den viser seg ofte som fremmed og knusende likegyldig.

Anti-humanisme. En dypere spenning enn den stilmessige finnes i fortellerstemmen. Gjennom et slags grammatisk knep etablerer han et førsteperson entall som vekselvis er forfatteren Kiøsterud, en abstrakt forteller, mennesket som sådant eller et gitt menneske i en gitt epoke: Jeget kan være et apemenneske i trærne, en byborger i middelalderen, en uteligger i en moderne storby, en flyktning eller en kapitalei-

er i et internasjonalt konsern. Dette gir en åpenhet mot det allmenne og åpner for en helhetsvisjon, men samtidig risikerer denne ambisjonen om å snakke på alles vegne å bli påtrengende.

Til gjengjeld reflekterer teksten over sine egne premisser: «Selv impulsen til å omfatte verden med intellektet, slik denne boken gjør, vekker en totalitær tendens. Jeg må avlære meg det behovet [...] bare ved å gjøre meg a-personlig, gjøre meg til ingen, kan jeg unngå de destruktive kreftene i meg selv og verden: Jeg må avvikle meg selv som menneske.» Oppløsningen av forfattersubjektet blander seg her med en avvikling av subjektiviteten som sådan. Til sist ender Kiøsterud opp med en slags anti-humanisme. Lengselen bort fra det menneskelige springer kanskje ut av erkjennelsen av menneskets rovdrift på naturen og sine medmennesker – og av egen medskyldighet. Menneskets eksistens er kanskje alltid voldelig i én eller annen forstand. Men finnes det dermed ingen grenser? Kiøsterud stiller en lang rekke famlende spørsmål, men trekker ingen livsfornektende eller misantropiske konklusjoner. Når han tar ubehaget inn over seg, er det et forsøk på å finne en ny måte å være i verden på, som hverken er avstumpet eller fortvilet – en levemåte som lar livet vinne verdigheten tilbake.

Det hellige. Opplevelsen av at naturen og mennesket blir krenket og vanhelliget, minner oss i siste instans om at følelsen for det hellige er virksom i mennesket, selv uten religionen. Det hellige, som en helende kraft, er til stede hele tiden – og er dette Kiøsterud dypest sett mener med begrepet *skjønnhet*. Kiøsterud gir leseren overbevisende og poetiske beskrivelser av livets gleder og uventede møter, plutselige øyeblikk av inspirert henrykkelse og sitrende aktsomhet. Dette åpner for at den livsfølelsen han lengter etter er mulig selv i vår tid – i en hvilken som helst tid. Å dyrke frem denne ærbødigheten og dernest la den virke inn på livet er kanskje også kjernen i Kiøsteruds sympatiske prosjekt.